

«ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ»

Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ,
Ο ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΠΟΙΗΜΑ

Flagrant inconsistencies, illogical possibilities, ridiculous exaggeration should certainly be corrected in the poems, and where the corrections cannot be made the poems should be sacrificed.

ΚΑΒΑΦΗΣ (1903)

Πρώτη δημοσίευση: περ. *Φιλόλογος, Περιοδική Έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, τεύχ. 11-12, Οκτώβριος 1977, σ. 197-209. Αναδημοσιεύεται διχως διορθώσεις ή προσθήκες (βλ. όμως στο τέλος το Μικρό Επίμετρο). Στην α' δημοσίευση υπήρχε η εξής σημείωση:

Κείμενο διάλεξης («Λέσχη Γραμμάτων και Τεχνών Β. Ελλάδος», Θεσσαλονίκη 13 Μαΐου 1976) με λίγες αλλαγές, στα σημεία όπου ο τόνος παραήταν προφορικός, και με την προσθήκη τριών υποσημειώσεων (βιβλιογραφικές ενδείξεις και αναγνώριση μιας οφειλής — της μόνης, απ' όσο ξέρω)· ουσιαστικά, το κείμενο παραμένει όπως ακούστηκε, μια και οι απόψεις που διατυπώθηκαν τότε μου φαίνονται και σήμερα απόλυτα ισχυρές, παρά την οξεία αντίθεση που αντιμετώπισαν.

Φωτογραφία του χειρογράφου των *Θερμοπυλών*, στο *Κ.Π. Καβάφη, Αυτόγραφα Ποιήματα (1896-1910)*, επιμέλεια Γ.Π. Σαββίδη, Αθ. 1968..

Η επιγραφή της προηγούμενης σελίδας: *Κ.Π. Καβάφη, Ανέκδοτα Πεζά Κείμενα*, εισαγωγή και μετάφραση Μιχάλη Περίδη, Αθ. 1963, σ. 36 (για τη χρονολόγηση, σ. 16). Η μετάφραση του Περίδη: «Πασίδηλες ασυνέπειες, άλογες δυνατότητες, γελοιές υπερβολές μέσα στα ποιήματα θα πρέπει βεβαίως ν' ανασκευάζονται, και όπου η ανασκευή δεν μπορεί να γίνει θα πρέπει τα ποιήματα να θυσιάζονται».

0. Σκοπός των παραγράφων που ακολουθούν είναι να φανεί ότι η διδακτική της λογοτεχνίας έχει αρκετά να κερδίσει, αν βασιστεί σε μια φορμαλιστική προσέγγιση του λογοτεχνικού φαινομένου.

1.0. Θα πρέπει όμως, πριν προχωρήσουμε, να δούμε τι είναι «φορμαλισμός» και πώς γίνεται μια «φορμαλιστική» προσέγγιση.

1.1. Φορμαλισμός δεν είναι (στα πλαίσια του θεματόσ-μας, τουλάχιστον) η «τυποκρατία»· δηλαδή, όπως λέει το Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας (Δημητράκου), η «υπερεκτίμησης της αξίας των τύπων, των μορφών έναντι της ουσίας».

1.2. Φορμαλισμός, αντίθετα, είναι, όπως λέει η Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Λαρούς, η «τάσις εις το να λαμβάνει τις υπ' όψιν την μορφήν μάλλον ή το περιεχόμενον». Απλούστερα, φορμαλισμός είναι η προσκόλληση στη «μορφή» του λογοτεχνικού φαινομένου, όχι στο «περιεχόμενο». (Εξυπακούεται ότι, όταν θα οριστεί η «μορφή», θα ξανακαθοριστεί και το περιεχόμενο του όρου «φορμαλισμός»).

2. Μία διευκρίνιση: Τα παραπάνω (και όσα ακολουθούν) δεν αφορούν τη διαδικασία κατασκευής του λογοτεχνικού κειμένου· δεν περιγράφουν δηλαδή αυτό που κάνει ο ποιητής ή ο πεζογράφος την ώρα που κατασκευάζει το κείμενο του· αυτός μπορεί, την ώρα της δουλειάς του, να προσκολλάται είτε στη «μορφή» είτε στο «περιεχόμενο» ή και στα δύο —ή και σε ό,τι άλλο θέλει. (Ο Τ.Σ.